

Pilots, Praktijk & Stappenplan

Juni 2025

Contactpersonen

Patrick de Groot – Arcadis

Olivia Riksen – &flux

M +31 615 38 43 77

E: patrick.degroot@arcadis.com

Inhoud

1.1. Achtergrond en aanleiding	4
1.2. Doelstelling en onderzoeksvragen	6
1.2.1. Aandachtspunt	7
2. Beantwoording onderzoeksvraag 1	8
2.1. Context en duiding	8
2.2. Aanbevelingen	9
3. Beantwoording onderzoeksvraag 2	16
3.1. Het stappenplan in de Handreiking	16
3.2. Aanbevelingen in relatie tot het stappenplan	18
3.3. Aanbevelingen los van het stappenplan	23
Beantwoording onderzoeksvraag 3	26
Colofon	28

1.1. Achtergrond en aanleiding

Voor u ligt het resultaat van de projectgroep *Pilots, Praktijk & Stappenplan* als onderdeel van de Leeragenda Groen in en om de Stad (GIOS). Het onderzoek dat door de projectgroep is uitgevoerd volgt op de lancering van de Handreiking GIOS (ministeries van BZK en LNV) in mei 2024.

Met de programmatische aanpak Groen in en om de Stad (GIOS) beoogt het Rijk voldoende groen in en om de stad te realiseren voor een gezonde en prettige leefomgeving. GIOS is erop gericht om tot een samenhangende aanpak te komen, die optimaal bijdraagt aan de verschillende doelen van groen in de fysieke leefomgeving: zoals gezondheid, biodiversiteit, klimaatadaptatie en leefbaarheid. In de Handreiking GIOS is meer gericht gewerkt aan het ondersteunen van gemeenten en provincies bij het lokaal implementeren van een groennorm en het beter borgen van groen in het proces van gebiedsontwikkelingen in en buiten bestaand stedelijk gebied.

De Handreiking GIOS is tot stand gekomen in het besef dat we ons in een transitie bevinden naar een meer groene, gezonde en natuurinclusieve gebouwde omgeving, waar we niet in één keer zijn. In en naar aanleiding van de Handreiking zijn er daarom meerdere onderwerpen gesignaleerd die vragen om verdere uitwerking en/of verdieping. Voor de doorontwikkeling van deze 'Leeragenda' is samen met een groot aantal gemeenten, provincies, het Rijk en diverse andere organisaties budget bijeengebracht. Het voorliggende onderzoek maakt onderdeel uit van de uitwerking van deze leeragenda. Onderstaand een overzicht van de leeragenda onderwerpen. Dikgedrukt de vier onderwerpen die vanuit de gezamenlijke financiering van de leeragenda parallel worden uitgewerkt.

1. *Verdieping Wijktypen*
2. *Bepalen bebouwde landschapstypen*
3. **Handvatten totstandkoming gemeentelijke hoofdgroenstructuur**
4. **Pilots, praktijktoetsing en uitwerking stappenplan**
5. **Borging en sturing op privaat groen**
6. **Integratie van de Landelijke Bomennorm**
7. Koppeling aan gezondheid
8. Financiering

Het stappenplan in de Handreiking GIOS is bedoeld voor alle betrokkenen bij een gebiedsontwikkeling binnen gemeenten en provincies en geeft handvatten bij de start van een nieuwe ontwikkeling. Doel van het stappenplan is om te helpen bepalen wat de juiste groene maatregel, op het juiste moment, op de juiste plaats is. Het stappenplan helpt bij

het beantwoorden van de vraag of het ook mogelijk is om binnen de kaders van een ontwikkeling het juiste groen in relatie tot de doelstellingen, wensen en eisen te realiseren. In de Handreiking GIOS is dit als volgt omschreven:

“Het stappenplan helpt bij de start van een initiatief om te bepalen op welke wijze de borgingssystematiek binnen deze specifieke ontwikkeling geïnterpreteerd en geïmplementeerd kan/moet worden. Het stappenplan start met een aantal algemene afwegingen/ keuzes die inzicht geven in het type ontwikkeling. Hieruit volgen randvoorwaarden en kaders die invloed hebben op de implementatie van groen en de bijbehorende instrumenten om groen te realiseren en te borgen.”

In dit onderzoek is bekeken in hoeverre het stappenplan goed werkt en of het in de praktijk ook goed toegankelijk en toepasbaar is.

1.2. Doelstelling en onderzoeksvragen

We willen de Handreiking in de praktijk uitproberen. De stap maken van theorie naar de praktijk en kijken wat er beter kan of anders moet. De Handreiking Groen in en om de Stad is gebaseerd op bestaande inzichten maar geeft ook nieuwe richtingen aan, waarvan wij verwachten dat ze een bijdrage leveren aan de opgave. Om te kunnen doorgronden of de Handreiking in de praktijk werkt, moet er mee gewerkt worden. Wat we willen weten:

- Of de aangereikte borgingsystematiek en de beschrijving van de 0-meting (hoofdstuk 5 van de Handreiking GIOS) helpend is bij het uitvoeren van een 0 scan ofwel het vaststellen van de huidige stand van het groen binnen een gemeente. We zoeken uitdrukkelijk naar verbeterpunten en het aanscherpen van de verschillende stappen op basis van praktijkvoorbeelden.
- Voor elke gemeente is het bepalen en implementeren van een groennorm en het daarna daadwerkelijk realiseren van het vereiste groen een proces. We willen weten of de Handreiking GIOS gemeenten voldoende houvast geeft dit proces te doorlopen en welke verbeterpunten we moeten meenemen in de Handreiking GIOS 2.0. We kijken naar het invoeren van de groennorm vanuit de aangeboden borgingssystematiek en het daarin opgenomen stappenplan.

Hoofdvraag

Werkt de Handreiking GIOS 1.0 en het bijbehorende stappenplan in de praktijk?

Op basis van de hoofdvraag en de input van de projectteamleden zijn er een aantal onderzoeksvragen opgesteld, die we in het kader van het project willen beantwoorden. Hierbij hebben we op basis van beschikbare tijd en middelen de scope van het onderzoek bepaald.

Onderzoeksvraag 1

Wat zijn de dilemma's bij het uitvoeren van een 0-meting op basis van de Handreiking GIOS 1.0 en welke kennis en data is daarvoor nodig? (Evaluatie van hoofdstuk 5 uit de Handreiking GIOS 1.0)

Onderzoeksvraag 2

Helpt de Handreiking GIOS 1.0 en het daarin opgenomen stappenplan gemeenten om succesvol een lokale groennorm in te voeren? We kijken hierbij niet alleen naar de technische kant van dit vraagstuk maar ook naar de benodigde competenties, kennis, draagvlak/betrokkenheid, doorlooptijd en andere relevante zaken die we tegenkomen.

Onderzoeksvraag 3

Hoe werkt de Handreiking GIOS naast bestaande instrumenten/ ideeën over vergroening, zoals bijvoorbeeld de landelijke maatlat, de Natuurherstelwet, het 3+30+300 principe, Handreiking Nieuwe Woongebieden van GGM en de Basis Kwaliteit Natuur?

1.2.1. Aandachtspunt

De focus van het onderzoek ligt op toetsing van de Handreiking in de praktijk. Gezien de beperkte looptijd van het onderzoek is het aantal beschikbare pilots dat tijdig is afgerond beperkt, maar voldoende voor het doen van aanbevelingen voor de Handreiking 2.0. Omdat de Handreiking GIOS in mei 2024 is gepubliceerd, zijn er nu nog geen projecten voor handen waar al gewerkt wordt met een groennorm die op het GIOS principe is gebaseerd. Wel zijn er diverse gemeenten die al een GIOS 0-meting hebben uitgevoerd en/of een op GIOS gebaseerde groennorm hebben geïmplementeerd. Een mooie mijlpaal is het recent aangenomen omgevingsprogramma van gemeente Groningen dat een groennorm bevat die mede gebaseerd is op de GIOS methodiek.

Gezien bovenstaande richt het onderzoek zich specifiek op het uitvoeren van een 0-meting en het lokaal implementeren van een groennorm. Het werken met de GIOS groennormen zal onderwerp van vervolgonderzoek kunnen zijn.

2. Beantwoording onderzoeksvraag 1

Wat zijn de dilemma's bij het uitvoeren van een 0-meting op basis van de Handreiking GIOS 1.0 en welke kennis en data is daarvoor nodig?

2.1. Context en duiding

Ter beantwoording van bovenstaande onderzoeksvraag gaan we allereerst in op hoe de nulmeting momenteel in de Handreiking is opgenomen, om vervolgens de dilemma's en aanbevelingen die opgehaald zijn tijdens dit onderzoek toe te lichten.

In de Handreiking is uiteengezet dat de nulmeting een cruciale stap is bij het implementeren van een groennorm en het in beeld brengen van de opgaven om aan deze gestelde groennorm te voldoen.

0-meting bestaand groen

De nulmeting start met een uitgebreide inventarisatie van de kwaliteit van het **bestaande** groen. Het bestaande groenareaal van de gemeente wordt beoordeeld op de onderstaande aspecten:

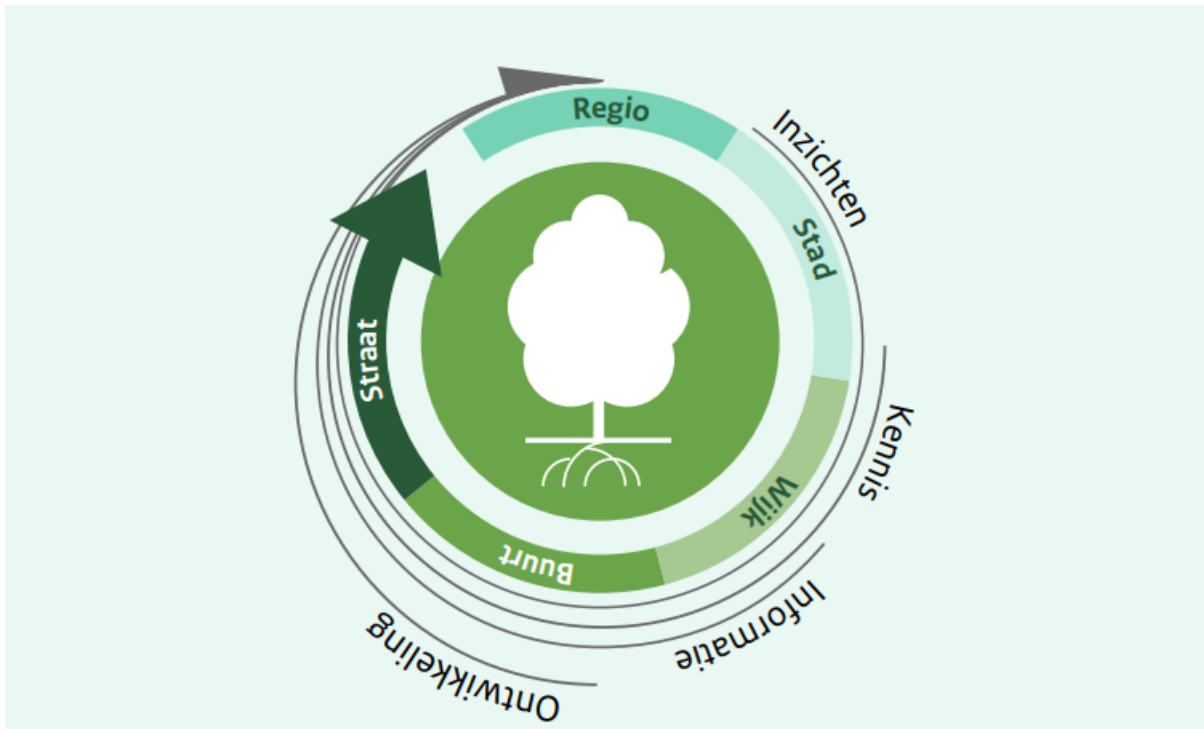
- Voldoet de kwaliteit van het groen aan het omschreven niveau in het beheerplan.
- Voldoet het groen aan de functie conform het ontwerp en beheerplan (natuur, recreatie, kijkgroen, et cetera).
- Is het groen toekomstbestendig? Ofwel, is het groen bestand tegen onder andere droogte, hitte, verstedelijkingsdruk, et cetera?
- Wat is er nodig om het groen in het geval van functieverlies of achterstallig onderhoud weer op niveau te krijgen

Vanuit dit deel van de 0-meting kan er worden bepaald of het bestaande groene areaal volwaardig meegeteld kan worden bij het behalen van de eisen uit de groennorm. Het geeft inzicht in wat (los van mogelijke uitbreidingen) nodig is om bestaand groen op het juiste niveau te krijgen.

0-meting op de eisen uit de groennorm

Als tweede is het van belang om een 0-meting uit te voeren op alle eisen per schaalniveau zoals deze zijn omschreven in de Handreiking. Dit zijn eisen met betrekking tot bijvoorbeeld schaduw op routes, het zicht op groen en het groenpercentage op wijkniveau. Deze 0-meting geeft aan waar de grootste knelpunten liggen binnen de gemeente en welke opgaven er liggen wanneer men naar de eisen per schaalniveau wil toewerken. De meting helpt dus bij het bepalen welke ingrepen per schaalniveau nodig zijn om de gestelde doelen te behalen. Deze data gestuurde werkwijze zorgt ervoor dat

vergroening zo effectief mogelijk wordt uitgevoerd en helpt bij de onderbouwing van maatregelen richting bestuur, stakeholders en particulieren.

2.2. Aanbevelingen

De Handreiking GIOS geeft dus inzicht in de noodzaak van een 0-meting en beschrijft hoe deze 0-meting kan worden uitgevoerd. Om onderzoeksvraag 1 te kunnen beantwoorden zijn samen met de werkgroep een aantal relevante pilotprojecten geselecteerd:

- 0-meting Groen-Blauw Amersfoort
- 0-meting/benchmark Deurne
- 0-meting groennorm Enschede
- 0-meting digital twin Dronten
- 0-meting groennorm Groningen

Elk van deze pilots heeft waardevolle inzichten opgeleverd voor de beschrijving van de 0-meting in de volgende versie van de Handreiking GIOS.

In een aparte bijlage zijn alle pilots kort uitgewerkt, waarbij elke pilot kort is samengevat en relevante informatie over het project in een factsheet is verwerkt. Op basis van deze pilots is in dit hoofdrapport een samenvatting gegeven van de meest relevante aandachtspunten en aanbevelingen bij de uitvoering van een 0-meting. Op hoofdlijnen kunnen we de aanbevelingen als volgt indelen:

- GIS capaciteit en software;

- Datasets;
- Interpretatie van data;
- Definities

Elk van de bovenstaande aanbevelingen wordt in de volgende paragrafen nader uitgewerkt.

2.2.1 GIS kennis en software

Een probleem bij het uitvoeren van een 0-meting zit in de beschikbaarheid van GIS-expertise en software. Vaak beschikken gemeenten over een beperkt aantal gespecialiseerde GIS-medewerkers en is er weinig capaciteit om in eigen beheer metingen uit te voeren. Een bijkomend probleem is dat de software waarover veel gemeenten beschikken vaak minder geavanceerd is dan die bij marktpartijen. Het uitwisselen van GIS-routines voor het monitoringsproces is dan complex en de afhankelijkheid van marktpartijen wordt versterkt. Het is voor gemeenten dan ook nuttiger om voor het uitvoeren van 0-metingen de beschikking te krijgen over GIS stappenplannen. Deze stappenplannen maken het mogelijk om met een beperkte inspanning in de eigen software de metingen te programmeren. Uiteraard moet een gemeente dan wel zelf een GIS-medewerker met voldoende kennis in huis hebben. Vervolgens is het uitvoeren van de meting een beperkte inspanning die voor gemeenten goed uitvoerbaar is. In de Handreiking kunnen we ons voorstellen dat enkele belangrijke stappenplannen worden gepresenteerd.

Overigens is het goed hier te vermelden dat met name de grotere gemeenten wel in staat zijn in eigen beheer GIS gestuurde metingen uit te voeren. Daarnaast neemt bijvoorbeeld de provincie Flevoland het voortouw om voor de eigen gemeenten via een digital twin het uitvoeren van 0-metingen te faciliteren. We constateren daarom dat de samenwerking tussen provincies, grote gemeenten en de kleinere gemeenten op het gebied van data en 0-metingen zeer vruchtbaar kan zijn.

2.2.2 Datasets

Beschikbare data intern

Voor het opzetten en uitvoeren van een goede nulmeting is het gebruik van betrouwbare en actuele data van cruciaal belang. Wat opvalt binnen veel van de pilots is dat gemeenten specialistische kennis op het gebied van groen beperkt in huis hebben waardoor veel werkzaamheden omtrent groen worden uitbesteed aan externe bureaus. Veel data omtrent groen is niet meer in eigen huis aanwezig en de wel aanwezige data is vaak lastig bruikbaar omdat deze door verschillende externe bureaus wordt aangeleverd

en/of beheerd. Het gevolg van deze ontwikkeling is dat gemeenten ook minder vat hebben op het eigen groenarealen en dat het uitvoeren van een 0-meting op het bestaande groen daardoor bemoeilijkt wordt. Het ontbreekt dan aan samenhang en continuïteit in deze databestanden.

Het zou goed zijn om in de Handreiking 2.0 duidelijk te omschrijven welke informatie er binnen een gemeentelijk beheerbestand minimaal moet worden opgenomen om de beplanting binnen de gemeente kwalitatief en kwantitatief te kunnen beoordelen.

Wanneer een beheerbestand van een gemeente op orde is bevat deze niet alleen informatie om de kwaliteit en kwantiteit van het bestaande groen te kunnen beoordelen. Het beheerbestand helpt ook bij de 0-meting met betrekking tot de eisen per schaalniveau uit de Handreiking zoals bijvoorbeeld:

- Het berekenen van schaduw door bomen met behulp van de boomhoogte, de kroondiameter en de opkroonhoogte van de boom.
- Het bepalen van de hoeveelheid maaiveldgroen per buurt met behulp van alle groenvakken bij elkaar.
- Het bepalen van de hoeveelheid boomkroonbedekking op openbaar gebied met behulp van de kroondiameter van de boom.

Openbare vs aangekochte datasets

Veel data is niet standaard bij een gemeente in huis en zal voor een 0-meting dus binnengehaald moeten worden. Hierbij zijn er grofweg drie opties:

- Het aankopen van kant en klare bestanden.
- Het gebruik maken van openbaar beschikbare data die kant en klaar is.
- Het gebruik maken van openbaar beschikbare data die bewerkt moet worden.

Kant en klare aan te kopen bestanden

Het werken met aangekochte databestanden zoals kaarten met boomkroonbedekking of de 3-30-300 regel is relatief simpel en snel te realiseren. Vaak kunnen bestanden via een website direct worden aangekocht. Deze werkwijze heeft als voordeel dat de databestanden vaak door gespecialiseerde bedrijven worden gemaakt en dat er in veel gevallen goed doordachte en slimme GIS-routines voor worden gebruikt. Toch zijn er een flink aantal nadelen die voor de werkgroep aanleiding zijn deze manier van data binnenhalen niet aan te bevelen. Onderstaand een overzicht:

- Databestanden zijn een momentopname en moeten bij elke herhaalde meting opnieuw worden aangekocht. Dit vormt een forse kostenpost.
- Commerciële databestanden worden niet duurzaam op eenzelfde manier samengesteld. De methode van meten verandert vaak met de jaren wat het onderling vergelijken van databestanden (monitoring) onmogelijk maakt.

- Veel databestanden worden via geautomatiseerde GIS-routines zonder enige handmatige correctie samengesteld. Dit levert ondanks de goed ontwikkelde GIS-routines een vrij hoge foutmarge op. Het nalopen van een aangekocht bestand is nodig en veel werk.

Ook op het gebied van satellietdata zijn er naast de vele openbaar toegankelijke platforms ook betaalde beelden die bruikbaar zijn bij bijvoorbeeld het bepalen van boomkronen of groen op privaat terrein. Deze betaalde satellietbeelden zijn in veel gevallen van een hogere kwaliteit dan openbare beelden. Daarnaast worden de commercieel aangeboden beelden vaker vernieuwd. Voor nauwkeurige metingen of monitoring kan het dus wenselijk zijn gebruik te maken van de commercieel aangeboden satellietbeelden.

Kant en klare openbare data

Er zijn openbare databestanden die direct bruikbaar zijn. Een voorbeeld van een platform dat veel van dit soort data aanbiedt, is de Klimaat-effectatlas. Dit platform biedt een viewer waarin veel informatie op het gebied van groen en klimaat beschikbaar is. Zo kan er bijvoorbeeld per gemeente, buurt of wijk bekeken worden hoeveel groen, boomkroonbedekking of water er aanwezig is. Ook meer complexe kaarten zoals de bereikbaarheid van een koele plek binnen 300m vanaf een woning is per gemeente, wijk of buurt weergegeven. Alle data van dit platform is gratis als GIS-bestand te downloaden en kan voor eigen metingen worden ingezet. Wel zijn er een aantal nadelen aan het platform verbonden;

- Het is soms lastig vindbaar wat de status is van de voor een kaart gebruikte data. Omdat gebruikte bronbestanden op verschillende momenten worden vernieuwd zijn datasets beperkt inzetbaar voor monitoring. Door even de tijd te nemen alle informatie op het platform te bestuderen kan alle benodigde informatie echter wel gevonden worden. Zowel het meetmoment als de meetmethode voor de datasets worden wel vermeld.
- Omdat databestanden binnen de Klimaat-effectatlas soms weer worden aangekocht bij commerciële leveranciers zitten er dezelfde nadelen aan als eerder vermeld bij het aankopen van datasets door gemeenten. De Klimaat-effectatlas is echter bezig alles in eigen beheer te gaan organiseren samen met een stichting.

Te bewerken openbare data

Uiteindelijk is de meest nauwkeurige en goedkope methode voor een 0-meting het werken met goed opgestelde GIS-routines en actuele en kwalitatief goede openbare datasets. Zoals eerder beschreven is het dan wel nodig dat er voldoende GIS-kennis aanwezig is binnen een gemeente of dat die kennis wordt binnengehaald. Dit laatste dan bij voorkeur om eenmalig de juiste GIS-routines te bouwen. Onderstaand een overzicht van bruikbare openbaar beschikbare databestanden.

Een ander voorbeeld van een KPI die interpretabel is, betreft het zicht op 3 bomen vanuit elke woning. Wijken of buurten met hele grote tuinen scoren vaak slecht op het zicht op 3 bomen omdat bij deze KPI meestal gekeken wordt naar het zicht **vanaf** de woning op **openbaar** groen. Wanneer een woning achterop een groot perceel staat, is het zicht op bomen in de straat niet altijd aanwezig terwijl zowel het perceel als de straat heel groen kunnen zijn.

Aandachtspunt voor de handreiking 2.0 is dan om de eisen die daarin zijn opgenomen te voorzien van aandachtspunten voor het gebruik van deze eisen. Daarnaast is het zinvol de risico's die optreden bij een verkeerd gebruik van de eisen te duiden.

2.2.4 Definities

Een vereiste voor het effectief uitvoeren van een nulmeting is een heldere set aan definities voor hetgeen er gemeten moet worden. Bij het meten van data voor bijvoorbeeld een “verkoelende verblijfsplek”, “een belangrijke route” of “stedelijke groene ruimte” is een duidelijke afbakening van de begrippen nodig. Dit is vanuit de Handreiking 1.0 soms nog te interpretabel of soms is er discussie over de definitie die in de Handreiking is opgenomen. Gemeenten zoeken dan zelf naar een verdere uitwerking van deze definities wat de eenduidigheid van groennormen niet ten goede komt. De lokale definities zorgen ervoor dat metingen en normen tussen gemeenten onderling niet goed vergelijkbaar zijn.

Om definities bruikbaar (en ook toetsbaar te maken) is het van belang deze op een concrete manier ofwel SMART te formuleren. SMART staat voor: Specifiek, Meetbaar, Acceptabel, Realistisch en Tijdgebonden. Onderstaand drie begrippen die in de pilots voor lokale discussie zorgden en waar verschillend over de definitie wordt gedacht.

Groene koele plek

In de Handreiking is de volgende definitie opgenomen:

Verkoelende verblijfsplek

Een verkoelende verblijfsplek is een plek van minimaal 200 m², voor minimaal 80% groen en 40% schaduw, ook schaduw ter plaatse van zitgelegenheden.

Voorbeelden van discussiepunten rond deze definitie uit de pilots:

- Telt een plek met 80% bomen met verharding er onder (een plein bv) ook mee?
- Waarom gebruiken we niet de plekken die nu al werkelijk koel zijn op basis van temperatuurmetingen?
- Telt een plek ook mee wanneer deze direct naast een weg ligt?
- Kijken we bij de bereikbaarheid van deze plek naar de werkelijke loopafstand of naar een buffer rond elke woning?

- Kijken we naar de afstand tussen woningen en de randen van de verkoelende plek of naar de ingang van de verkoelende plek?

Belangrijke route

In de Handreiking is geen definitie opgenomen maar wel een eis van 40% schaduw op belangrijke loop- en fietsroutes. Voorbeelden van discussiepunten rond deze eis en mogelijke definities:

- Hoe bepaal je lokaal je belangrijke routes? Zijn dat routes voor kwetsbare doelgroepen of voor iedereen? Zijn het ook recreatieve routes of allen routes naar werk, winkels en voorzieningen?
- Waarom telt de schaduw van gebouwen mee, we willen toch vergroenen?
- Geldt de eis per route of per buurt ofwel mogen er in een buurt ook routes zonder schaduw zijn als er op andere routes heel veel schaduw is?

Stedelijke groene ruimte

Het exact vastleggen welke groenelementen mee tellen binnen de groennorm en groenpercentages kan nog scherper en beter in de vorm van een definitie. In de Handreiking is dit nu niet hard gemaakt. Voorbeelden van discussiepunten uit de pilot:

- Welke lagen uit de Basisregistratie Grootschalige Topografie (BGT) tellen mee? Zo zijn er bijvoorbeeld groene verhardingen en oevers waar discussie over is.
- Telt verticaal groen mee terwijl je het niet kunt meten en hoe telt dat dan mee?
- Telt gazon even hard mee als natuurlijke opgaande beplanting?

3. Beantwoording onderzoeksvraag 2

Helpt de Handreiking GIOS 1.0 en het daarin opgenomen stappenplan gemeenten om succesvol een lokale groennorm in te voeren en hiervolgens het stappenplan mee te gaan werken? We kijken hierbij niet alleen naar de technische kant van dit vraagstuk maar ook naar de benodigde competenties, kennis, draagvlak/betrokkenheid, doorlooptijd en andere relevante zaken die we tegenkomen.

3.1. Het stappenplan in de Handreiking

Ter beantwoording van bovenstaande onderzoeksvraag gaan we allereerst in op de doelstelling en methodiek van het stappenplan in de Handreiking, om vervolgens de dilemma's en aanbevelingen die opgehaald zijn tijdens dit onderzoek verder te duiden.

In de Handreiking is het stappenplan als volgt uiteengezet:

'Het stappenplan is primair bedoeld om te helpen het bepalen van de juiste maatregelen, op het juiste moment, op de juiste plaats. Ook geeft het antwoord op de vraag of het mogelijk is binnen de kaders van een ontwikkeling het juiste groen in relatie tot doelstellingen, wensen en eisen te realiseren. Een negatief antwoord op deze vraag leidt tot een advies om opnieuw naar het ontwikkelplan te kijken en zodanige aanpassingen te doen dat er wel kwalitatief groen binnen de kaders van de ontwikkeling te borgen is.

Het stappenplan helpt bij de start van een initiatief om te bepalen op welke wijze de borgingssystematiek binnen deze specifieke ontwikkeling geïnterpreteerd en geïmplementeerd kan/moet worden. Dit gaat dus uit van een reeds geïmplementeerde norm.

Naast het dagelijks werken met het stappenplan is het ook noodzakelijk bij de **implementatie** van een groennorm het stappenplan eenmalig te doorlopen. Dit om al bij de borging van de groennorm vast te leggen voor welk **type** projecten een bepaalde norm of eis van toepassing is. Daarbij moet gekeken worden naar zaken als:

- Geldt een eis voor nieuwbouwprojecten en/of voor projecten in de bestaande stad.
- Geldt een eis voor projecten van een bepaalde minimale omvang
- Geldt een eis voor een specifiek type projecten
- Geldt een eis alleen op openbaar gebied of ook op privaat gebied
- Geldt een eis alleen voor woningbouw of ook op bedrijventerreinen
- Geldt een eis ook voor groot onderhoud en reconstructie van de openbare ruimte
- Etc.

Het stappenplan in de Handreiking bestaat eigenlijk uit twee delen:

1. Het bepalen van de algemene kenmerken van een ontwikkeling, hierbij wordt gekeken naar het type bouw (bestaand of nieuw), grondeigendom, wijktype, omvang van de ontwikkeling en de prominente opgaven binnen een ontwikkeling.
2. Het toetsen van een ontwikkeling aan de eisen uit de Handreiking op de verschillende schaalniveaus en het waar nodig optimaliseren van de ontwikkeling. Hier wordt bijvoorbeeld gekeken of er voldoende schaduw is en de minimale te behalen groenpercentages worden gehaald.

Eerder gaven we al aan dat het onderzoek zich, gezien de doorlooptijd, niet richt op het werken met de GIOS groennorm, maar op het implementeren ervan. Dat betekent concreet dat we met name het eerste deel van het stappenplan kunnen evalueren. Dat deel is relevant bij het implementeren van een lokale groennorm om eisen te kunnen koppelen aan **typen** projecten. Na het invoeren van de groennorm zullen specifieke projecten dan aan de juiste eisen gekoppeld kunnen worden door het wederom doorlopen van het stappenplan door de initiatiefnemer of toetsende partij.

Daarnaast hebben de pilots nog veel andere inzichten opgeleverd die los staan van het stappenplan, maar zeer relevant zijn voor de Handreiking. Ook deze inzichten zijn opgenomen in het voorliggende rapport.

Tot slot is het goed om te benadrukken dat gemeenten zich momenteel in bijna alle gevallen laten adviseren en begeleiden door een adviesbureau bij de implementatie van een groennorm. Op dit moment wordt &flux/Arcadis daarvoor in de meeste gevallen gevraagd vanwege de bekendheid met de Handreiking. Dit betekent dat &flux/Arcadis het stappenplan dan hanteert en gebruikt in de begeleiding van de gemeente. Praktisch betekent dit dat we gemeenten hebben bevraagd over hun ervaringen met deze begeleiding en het gebruik van de Handreiking in het algemeen. De specifieke evaluatie van het stappenplan is daarbij voornamelijk gebaseerd op de ervaringen van &flux/Arcadis.

3.2. Aanbevelingen in relatie tot het stappenplan

Zoals al beschreven is het eerste deel van het GIOS stappenplan relevant om de juiste spelregels binnen de lokale groennorm vast te leggen. Er worden bij implementatie van de groennorm per stap een aantal keuzes gemaakt. Onderstaand even op hoofdlijnen per stap wat deze keuzes inhouden:

- *Stap 1: Bepaal binnen welk type “bouw” de ontwikkeling valt:* Hierbij is het de vraag of het wenselijk is om eisen aan zowel nieuwbouw als bestaande bouw te stellen en zo ja zijn die eisen dan gelijk of verschillend? Vervolgens moet meer specifiek worden gekeken hoe eisen dan gekoppeld moeten worden aan uitbreiding of inbreiding, groot onderhoud of een reconstructie.
- *Stap 2: Verken wie het grondbezit heeft.:* De belangrijkste vraag is dan of de lokale groennorm ook voor privaat gebied gaat gelden en zo ja welke eisen dan toepasbaar zijn.
- *Stap 3: Verken welke omvang/schaal het project heeft:* Hoe zorg je ervoor dat de eisen in de lokale groennorm proportioneel zijn. Bij het bouwen van één woning is het stellen van een schaduweis op buurniveau bijvoorbeeld weinig zinvol. Het draait in deze stap dus met name om de minimum omvang voor een ontwikkeling per eis.
- *Stap 4: Welke wijktypologie is van toepassing:* Dit bepaalt welke minimale en streefwaarden er gelden voor het te behalen groenpercentage binnen de groennorm. Vaak heeft een gemeente eigen deelgebieden en is het dus de vraag hoe je die koppelt aan een wijkttype.
- *Stap 5: Welke opgaves zijn prominent aanwezig op welk schaalniveau:* Dit is vooral relevant na implementatie van de groennorm, maar de vraag geeft al wel vroeg inzicht in het stellen van de juiste eisen per schaalniveau.

Bij de aanbevelingen in deze paragraaf geven we steeds specifiek aan voor welke stappen het inzicht relevant is.

3.2.1 Koppeling van eisen aan projecten

In de *Handreiking 1.0* wordt het belang van het koppelen van de groennorm/groennormen aan specifieke ruimtelijke ontwikkelingen benadrukt. Niet elke eis zal immers voor elke ontwikkeling gaan gelden. Bij de implementatie van een groennorm zal elke eis dus heel precies gekoppeld moeten worden aan een bepaald type ontwikkeling. Hierbij wordt het type ontwikkeling dan gedefinieerd op basis van eerdergenoemde parameters zoals het type bouw, de omvang van het project of het type grondeigenaar. Dit is nodig om de groennorm goed te kunnen borgen en concrete projecten ook aan de eisen uit de groennorm te kunnen toetsen.

Het blijkt in de praktijk dat veel gemeenten nog behoefte hebben aan meer richting en praktische handvatten om de koppeling van de groennorm aan projecten te maken. Er zijn daarbij een aantal aandachtspunten uit de pilots naar voren gekomen:

Proportionaliteit

Allereerst is het van belang dat eisen proportioneel moeten zijn voor de projecten waarop ze van toepassing zijn. Een eis moet binnen de scope van een project wel oplosbaar zijn. Een aantal voorbeelden van afwegingen omtrent proportionaliteit:

- Bij het bouwen van 1 of 2 woningen heeft het geen zin de eis “40% schaduw op belangrijke routes” te stellen. Bij de reconstructie van een buurt waar een belangrijke route doorheen loopt uiteraard wel.
- Wanneer er in een bestaande binnenstad met veel kabels en leidingen en bestaande ruimteclaims groot onderhoud wordt gepleegd, is de (hoogste) streefwaarde van het groenpercentage uit de groennorm meestal niet inpasbaar. Hier is de minimumwaarde uit de groennorm vaak al ambitieus genoeg.

Wel of geen privaat terrein

Een veel gestelde vraag bij het invoeren van een groennorm is of projecten op privaat gebied ook onder de norm vallen. In eerste instantie zijn gemeenten zeer terughoudend om eisen op privaat gebied te stellen omdat dit juridisch als lastig wordt ervaren. Tegelijk is het uitsluiten van privaat gebied bij het invoeren van een groennorm een gemiste kans. Immers een initiatiefnemer die bereid is groen te ontwikkelen, kan het gerealiseerde groen op eigen terrein niet opvoeren bij het voldoen aan de eisen uit de groennorm. In stedelijke gebieden met beperkte openbare ruimte zijn groennormen zonder privaat groen vaak helemaal niet inpasbaar. Tot slot telt ook de Natuurherstelverordening privaat groen volwaardig mee. Alle reden dus om ook aan private projecten een groennormen te koppelen.

Wanneer een te behalen groennorm onderdeel wordt van een (bouw-) vergunningplicht kan privaat groen wellicht vrij simpel meegeteld en geborgd worden. Deze overdenking geven we mee aan de projectgroep *Borging en sturing op privaat groen*. Het zou mooi zijn als in de volgende versie van de Handreiking voldoende kennis is vergaard om het sturen op privaat groen beter te borgen.

In de Handreiking 2.0 kan gemeenten meer hulp worden geboden bij het koppelen van eisen aan projecten. Dit kan op een aantal manieren:

- Door een aantal concrete voorbeelden te geven die in de praktijk al worden doorgevoerd in bijvoorbeeld Enschede en Groningen.
- Door de eisen uit de borgingssystematiek in de Handreiking 2.0 al aan modelmatige projecten te koppelen. Het is dan aan de gemeente of ze deze

aanpak 1 op 1 overnemen in hun lokale groennorm of er lokaal maatwerk van maken.

- Inzicht te geven in de mogelijkheden voor het sturen op privaat groen (op te halen uit deelonderzoek 5 *Borging en Sturing Privaat* van de Leeragenda)
- Tot slot is het een optie in de Handreiking 2.0 vooral uit te leggen waar gemeenten op moeten letten wanneer ze eisen aan projecten koppelen zodat de gevolgen van keuzes inzichtelijk zijn.

In de interviews zijn de volgende punten onderstreept:

- Hoe kies je precies de grenzen van een project? Hierbij zit er vaak een uitdaging bij grotere ontwikkelingen met meerdere fases. Is elke fase dan een project of de gehele ontwikkeling? Dit bepaalt namelijk wanneer je de groennorm “afrekent”

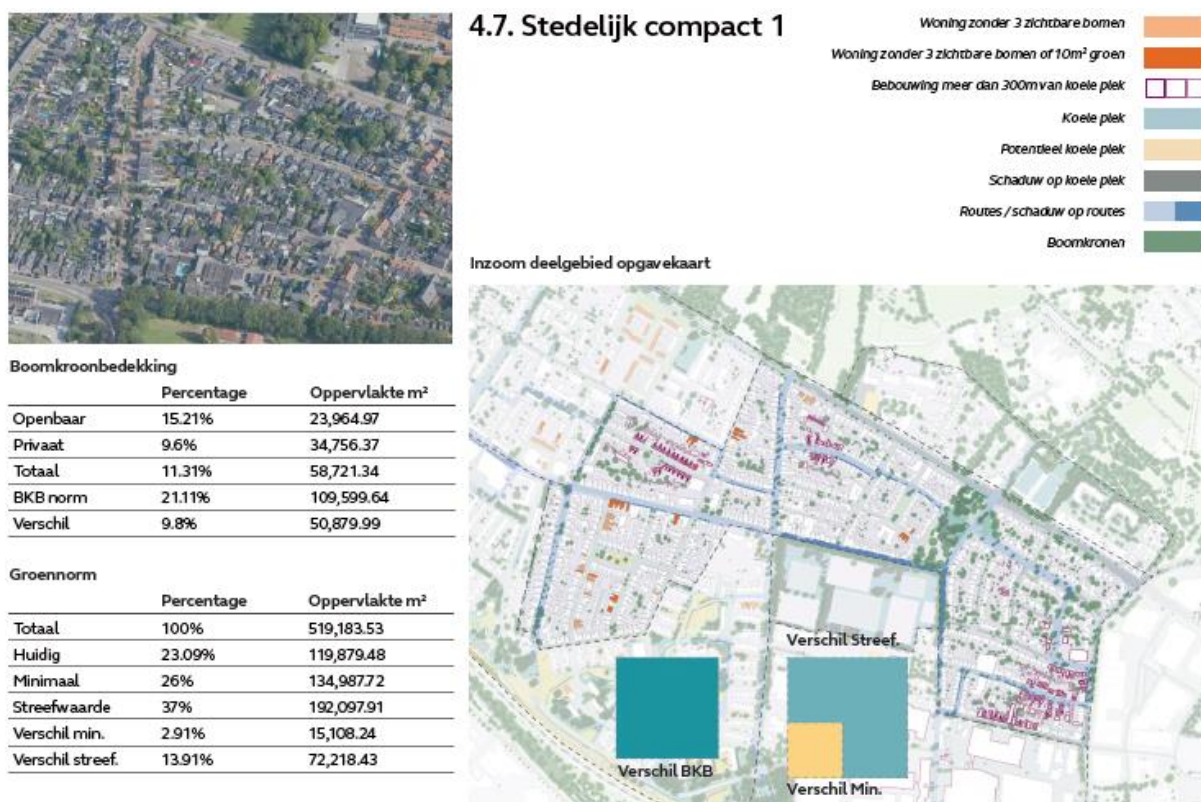
3.2.2 Voorbeeldgebied

Uit diverse pilots blijkt dat het invoeren van een groennorm binnen veel gemeenten als spannend wordt ervaren. Het risico op het onbetaalbaar worden van ontwikkelingen of het op slot zetten van de woningbouwopgave worden hierbij vaak genoemd. Het ontbreekt op dit moment ook aan voldoende harde cijfers over wat een groennorm nu echt kost en oplevert en wat de ruimtelijke impact precies gaat zijn. Het helpt daarom enorm om een concept groennorm binnen een gemeente te toetsen op een voorbeeldgebied. Een concrete wijk of buurt binnen een gemeente waarvan men weet dat er groene opgaven liggen en mogelijk al projecten zijn gepland is dan zeer geschikt. Een mooi voorbeeld hiervan was de wijk Tweekelerveld in Enschede waar grootschalige herinrichting en een reconstructie van een industrieterrein gepland staan. In deze wijk is de concept groennorm die Enschede inmiddels heeft opgesteld uitgebreid getest.

De werkwijze hierbij is dat eerst een 0-meting wordt gedaan zodat de voorbeeldwijk vergeleken kan worden met de eisen uit de concept groennorm. Deze vergelijking tussen de eisen en de werkelijkheid geeft inzicht in de omvang van de opgaven om aan de eisen uit de concept groennorm te voldoen. Door deze concrete opgaven vervolgens ruimtelijk te toetsen (ofwel zijn ze inpasbaar) is de groennorm niet meer abstract maar wordt direct duidelijk waar de eisen uit de groennorm eventueel knellen of waar ze juist goed inpasbaar of zelfs al behaald zijn. Deze exercitie maakt het mogelijk waar nodig bij te sturen en eisen nog af te zwakken of juist te verzwaren om de juiste balans tussen ambitie en haalbaarheid op te zoeken. In Enschede leidde de gebiedspilot direct tot meer intern draagvlak voor de groennorm omdat in één keer bleek dat de eisen goed inpasbaar waren in een ambitieuze gebiedsontwikkeling. Daarnaast gaf het in beeld brengen van de opgaven richting aan de inhoud van de ontwerpen.

In de Handreiking 2.0 kan het stappenplan verrijkt worden met het doorlopen van een gebiedspilot. Deze stap is dan specifiek bedoeld voor het lokaal implementeren van een

groennorm waarbij het voorbeeld van Enschede al mooie plaatjes en data heeft opgeleverd die in de Handreiking de tekst kunnen ondersteunen. Onderstaand een opgaveplaatje uit Enschede:

In de interviews zijn de volgende punten onderstreept:

- Creëer bewijslast dat het kan. Hoe vaker je laat zien dat het werken met een groennorm gewoon kan, werkbaar en uitvoerbaar is, hoe meer de ‘weerstand’ afneemt.

3.2.3 Schaalniveau

In de laatste stap van het stappenplan wordt een ontwikkeling beoordeeld ten opzichte van alle schaalniveaus van de borgingsystematiek. Er wordt gekeken welke opgaven er liggen wanneer de 0-meting wordt vergeleken met de eisen uit de Handreiking. Deze opgaven per schaalniveau geven richting aan de ingrepen. Enkele voorbeelden van wat hier bedoeld wordt:

- Als een ontwikkeling zich binnen de hoofdgroenstructuur van een gemeente bevindt, dan stelt de hoofdgroenstructuur eisen aan de uitvoering van de ontwikkeling. Dit kunnen bijvoorbeeld eisen zijn vanuit een ecologische verbinding of een cultuurhistorisch lint.

- Afhankelijk van de wijk waarbinnen een ontwikkeling zich bevindt, naast de omvang en karakteristieken van een ontwikkeling, geldt een bepaald te behalen groenpercentage.
- Op buurtniveau wordt een ontwikkeling getoetst op bijvoorbeeld de hoeveelheid schaduw of de bereikbaarheid van een groene koele plek. Wanneer dit niet op orde is op de ontwikkellocatie, zullen er maatregelen in het plan opgenomen moeten worden.

Gemeenten vinden het nog lastig om te bepalen hoe de schaalniveaus zich nu precies verhouden tot de projecten. Op welk schaalniveau voer je een discussie met andere domeinen over ruimtegebruik en ingrepen? En op welk schaalniveau begin je nu met handelen”? In de volgende Handreiking is het vooral nuttig om inzicht te geven in de samenhang tussen:

- Schaalniveaus, eisen en projecten
- Schaalniveaus en de bijbehorende stakeholders (intern- en extern)
- Schaalniveaus en het proces, hoe doorloop je de schaalniveaus en in welke volgorde
- Schaalniveaus en GIS/data, welke data is bruikbaar op welk schaalniveau.

Een opmerking die hierbij wel moet worden gemaakt is dat een deel van de verwarring of vragen rond de toepassing van de schaalniveaus ook veroorzaakt kan worden door een informatieachterstand. De ervaring leert dat een Handreiking, zeker van de omvang van GIOS 1.0, niet altijd even compleet en zorgvuldig wordt gelezen. Om dat te ondervangen is het mogelijk om met een compact stroomschema of een andere visuele manier van presentatie mensen te helpen bij het dagelijks gebruik van de Handreiking. Ook het aanbieden van korte cursussen is een mooie manier om de Handreiking te laten leven binnen gemeentelijke of provinciale organisaties.

In de interviews zijn de volgende punten onderstreept:

- De kracht van GIOS zijn de schaalniveaus (input alle gesprekspartners). Tegelijkertijd is het zoeken: welk schaalniveau is nou het startpunt van je handelen? (Groningen) en hoe bepaal je eigenlijk je schaalniveaus? (Dronten). Hier ligt ook een link met de vraag met welk kaartmateriaal (data/gis) je eigenlijk werkt per schaalniveau. Het concreter maken van de schaalniveaus en daar handelingsperspectief op formuleren, zou helpen.
- Ook over de schaalniveaus: vaak moet groen ‘mee’ in andere opgaven waar al volop allerlei ruimtelijk discussies lopen. De vraag is dan wel op welk schaalniveau die discussie eigenlijk gevoerd wordt. Die meer analytische vraag wordt vaak vergeten waardoor er misverstanden in het gesprek kunnen ontstaan (Dronten).
- Voeg nog een schaalniveau toe: de bodem- en ondergrond.
- Definieer in het stappenplan ook dat het van belang is om na te gaan wie er primair ‘aan de zet is’ op elk schaalniveau (Groningen) zodat je daarop kunt aansluiten,

3.3 Aanbevelingen los van het stappenplan

3.3.1. Definities

Net als bij het uitvoeren van een 0-meting zijn definities essentieel bij het implementeren van een groennorm. Een SMART geformuleerde definitie maakt concreet waarop een eis van toepassing is. Zonder een heldere afbakening ontstaat ruimte voor interpretatieverschillen, wat de consistentie en handhaafbaarheid van een eis verzwakt. Door expliciet te maken wat er precies bedoeld wordt (met bijvoorbeeld een groene koele plek), kan het toepassingsgebied worden afgebakend en kan de zwaarte van de eis beter onderbouwd worden. De pilots hebben duidelijk gemaakt dat meerdere definities in de Handreiking 2.0 scherper kunnen en moeten. Uit de pilots blijkt ook een behoefte om lokaal een definitie aan te scherpen of af te zwakken. Het zou goed zijn daarom definities zodanig te onderbouwen dat gemeenten scherp hebben wat de gevolgen zijn van het afwijken van de definities uit de Handreiking GIOS. Om normen, eisen en 0-metingen onderling vergelijkbaar te maken is het werken met eenduidige definities cruciaal. Bij de beantwoording van onderzoeksvraag 1 zijn al voorbeelden gegeven van definities die binnen de Handreiking GIOS scherper geformuleerd kunnen worden (“groene koele plek”, “stedelijke groene ruimte” en “belangrijke route”).

3.3.2. Kwantiteit vs Kwaliteit

In de Handreiking is benadrukt dat de juiste balans tussen kwantiteit en kwaliteit van het groen noodzakelijk is. Sturen op meer groen zonder kwaliteitseisen kan ertoe leiden dat de doelen die met het extra groen worden nagestreefd, niet worden gehaald. Een kwantitatieve norm is cruciaal om een harde ruimteclaim te kunnen neerleggen binnen een gebiedsontwikkeling. De kwaliteit en structuur van het groen zijn uiteindelijk belangrijker om het nieuwe groen de juiste functie te laten vervullen. In de Handreiking 1.0 zijn daarom al kwalitatieve componenten in de eisen op straat en buurniveau opgenomen. Zo is bij het zicht op groen op straatniveau niet alleen het minimale aantal bomen benoemd, maar ook de kwalitatieve eis:

“Minimaal 50% grondgebonden biodivers groen of drie bomen bij voorkeur inheems”

In de praktijk blijkt het nog niet of onvoldoende te lukken om kwaliteit op te nemen in de groennorm. Als voornaamste oorzaken worden genoemd dat het sturen op kwantiteit al ingewikkeld genoeg is en dat de kwalitatieve eisen lastig universeel te maken zijn. Zo is het niet overal gewenst om opgaand groen of inheems groen te realiseren. Gemeenten zijn bang dat de ontwerpvrijheid te veel wordt beperkt of de beheerlasten te veel oplopen.

Een oplossingsrichting om dit te ondervangen en toch kwaliteitseisen mee te geven aan nieuwe ontwikkelingen is om te verwijzen naar (vaak al bestaande) handboeken, zoals een LIOR, waar wel degelijk veel kwaliteitseisen voor groen zijn opgenomen. Dit geeft de ruimte om meer maatwerk mogelijk te maken en om kwaliteitseisen in de toekomst aan te scherpen zonder dat een groennorm opnieuw moet worden vastgesteld.

In de interviews zijn de volgende punten onderstreept:

- Het sturen op kwaliteit is moeilijk (alle gesprekspartners). Sturen op kwantiteit is al een opgave op zich. Zorg ervoor dat de Handreiking ook ruimte biedt voor een gefaseerde aanpak: eerst een deel te doen in kwantitatieve elementen (eerste fase) en pas later ook de kwalitatieve elementen (fase twee). Het hoeft niet in 1x op alle aspecten perfect te zijn, er moet begonnen worden met een eerste stap.
- Een scherpe afbakening wat met kwaliteit bedoeld wordt helpt. In verschillende interviews is de volgende suggestie voor de afbakening van kwaliteit goed ontvangen: *beperkt dit tot de vraag welk groen nodig is voor de opgave die je wilt tackelen.*
 - **Hitte?** Dan veel schaduw nodig, dus boomkroonvolume.
 - **Stad als een spons?** Dan is ontharding nodig en een niet te dicht bladerdek zodat neerslag goed de bodem kan bereiken?
 - **Biodiversiteit?** Kies dat groen dat soorten die onder druk staan ondersteunt.

Verdere kwaliteitseisen (welke bomensoort dan? Wat gedijt goed op deze bodem? Moet iets droogtebestendig zijn of juist goed tegen vochtige omstandigheden kunnen? Etc.) kunnen gewoon aan een gespecialiseerde ecooloog worden overgelaten en hoeft dus geen specifieke ‘stap’ in GIOS te zijn.

3.3.3. Interne participatie

Bij het ontwikkelen en de implementatie van een groennorm is interne participatie binnen de gemeente van cruciaal belang om draagvlak te creëren. Om risico's zoals weerstand, onbegrip of gebrekkige naleving van een groennorm te ondervangen bij collega's van andere domeinen of disciplines is het van belang deze vanaf het begin te betrekken bij het proces. Dit kan bijvoorbeeld via werkgroepen, feedbackrondes of het draaien van een pilot. Dit draagt niet alleen bij aan meer inzicht en praktische uitvoerbaarheid van een groennorm, maar zorgt ook voor meer eigenaarschap van de doelstelling en resultaten. Dit vergoot acceptatie en draagt bij aan een grotere kans op succesvolle implementatie van de groennorm.

Het is goed hierbij te duiden waar de meeste interne weerstand vandaan komt. Hierbij worden een aantal zaken regelmatig benoemd in de pilots:

- De groennorm wordt gezien als “nog een ruimteclaim” terwijl het nu al nauwelijks lukt alle gestelde eisen in te passen;

- Een groennorm wordt gezien als een hoge extra kostenpost en gaat ten koste van uitgeefbare gronden wat leidt tot onhaalbare ontwikkelingen en een stagnerende bouwopgave.
- Een veel gehoorde kreet is ook “we zijn al een hele groene gemeente” waarbij dit in de meeste gevallen meer een onderbuikgevoel is dan een op feiten gebaseerde uitspraak.

Bovenstaande argumenten die bij weerstand tegen groennormen vaak worden gehoord, kunnen met een gedegen participatie en het presenteren van feiten vaak deels of geheel worden weerlegd. Het doen van een 0-meting of een gebiedspilot zijn goede instrumenten om in ieder geval op basis van feiten het gesprek te voeren.

Interne participatie vanuit andere afdelingen/domeinen binnen de gemeente draagt ook bij aan een beter inpasbare, realistische en werkbare groennorm. Omdat diverse perspectieven aan de voorkant al worden meegenomen, sluit de groennorm beter aan bij de dagelijkse praktijk en de interne werkprocessen.

In de interviews zijn de volgende punten onderstreept:

- Hoe weeg je het belang af tussen groen, woningen, parkeren, een speelplaats? Dat is appels met peren vergelijken. Er is behoefte aan een afwegingskader: kunnen we indicatoren of een soort multi-criteria-analysetool bedenken waarmee de appel met de peer kan worden vergeleken? (Deurne)
- Op welke manier kunnen we ‘munitie’ of ‘wetenschappelijke onderbouwing’ vinden voor niet alleen het belang van groen, maar ook het *effect* van groen met een soort drempelwaarde vanaf wanneer (kwantitatief en kwalitatief) dat effect ook echt bereikt kan worden. Zodat er niet teveel op het groen kan worden afgedongen en excuus-groenstrookjes vermeden kunnen worden.
- Meer aandacht voor het proces en wie er allemaal betrokken moet zijn. Daarbij is het van belang om ook te kijken naar schaalniveaus want op verschillende schaalniveaus kunnen andere stakeholders (ook intern) aan tafel zitten
- Normeren is van belang maar daar moet dan wel het politieke klimaat naar zijn. Wees daarin pragmatisch. En leg een link naar ‘borging’.

Beantwoording onderzoeksvraag 3

Hoe werkt de Handreiking GIOS naast bestaande instrumenten/ ideeën over vergroening, zoals bijvoorbeeld de landelijke maatlat, de Natuurherstelwet, het 3+30+300 principe, Handreiking Nieuwe Woongebieden van GGM en de Basis Kwaliteit Natuur?

De urgentie om te vergroenen wordt op dit moment breed gevoeld binnen overheden en marktpartijen. De wens om dit op een gestructureerde en onderbouwde manier te doen is daarbij groot. Daarnaast is er steeds meer draagvlak om de vergroening harder te borgen en minder vrijblijvend te maken. Bovenstaande leidt ertoe dat er door diverse partijen en overheden gewerkt wordt aan manieren om groen afdwingbaar te maken en om vergroenen te koppelen aan regels of principes. Enkele voorbeelden van normen, vuistregels, instrumenten of definities die helpen bij het effectief vergroenen:

- De 3-30-300 regel
- De Maatlat groene klimaatadaptieve gebouwde omgeving
- De Natuurherstelverordening
- Basiskwaliteit natuur
- De Bomennorm

In algemene zin is al bij het uitbrengen van de Handreiking 1.0 geprobeerd om landelijk bekende en veel gebruikte instrumenten, zoals de 3-30-300 regel en de Maatlat, te integreren in de eisen in de Handreiking. Dit betekent dat ervoor is gezorgd dat de instrumenten elkaar niet tegenspreken of andere principes hanteren. Wel is er soms voor gekozen om eisen uit de genoemde instrumenten te nuanceren of aan te passen. Dit omdat de Handreiking 1.0 bedoeld is om **direct** toe te passen in projecten. Eisen moeten dus ambitieus maar ook **nu** haalbaar zijn. De eisen uit bijvoorbeeld de 3-30-300 regel voldoen niet aan dit principe. Zo is, naar de mening van de opstellers van de Handreiking, het behalen van 30% boomkroonbedekking in een gehele stad niet op korte of middellange termijn haalbaar. Het behalen van 30% schaduw, waarbij schaduw door gebouwen ook mee telt, is dan een realistischer eis.

Dit verschil tussen een eis die direct toepasbaar is en een norm die een ambitie voor de lange termijn beschrijft, is ook zichtbaar wanneer we de GIOS eisen vergelijken met de Bomennorm. Ook de Bomennorm gaat uit van 30% boomkroonbedekking in elke buurt of wijk. In het onderzoeksrapport van leeragenda onderwerp 6, “Integratie van de Bomennorm” is hier meer informatie over te vinden. Hier worden een aantal manieren gepresenteerd om in haalbare (tussen-)stapjes toe te werken naar de Bomennorm. Zo laten we zien hoe andere normen ook in de GIOS gedachte passen.

In de volgende versie van de Handreiking is het nuttig om de overlap en verschillen tussen de GIOS eisen en andere instrumenten expliciet te maken. Voor de 3-30-300 regel zou dat er zoals onderstaand uit kunnen zien:

- Het zicht op **3** bomen uit de 3-30-300 regel is in GIOS overgenomen en verrijkt tot de eis “het zicht op 3 bomen of een continue groenvoorziening” waarbij plantvakken onder bepaalde voorwaarden ook mee tellen. Dit vanuit de gedachte dat overal bomen planten niet mogelijk is en plantvakken ook bijdragen aan de mentale gezondheid. De focus van GIOS ligt dus op het te behalen doel en niet op het middel (3 bomen)
- De **30%** eis uit de 3-30-300 regel betekent een boomkroonbedekking van 30% voor elke buurt of wijk. GIOS heeft dit vertaald naar 30% schaduw in elke buurt waarbij in dicht bebouwde gebieden dus ook schaduw door gebouwen mee mag tellen. Een alternatief voor de aangepaste eis zou ook kunnen zijn om in kleinere, haalbare, stapjes naar 30% boomkroonbedekking toe te werken. Deze werkwijze zou een verrijking van de Handreiking 2.0 kunnen zijn.
- De **300** eis uit de 3-30-300 regel ziet toe op een bereikbare groene plek met een omvang van 1ha op maximaal 300m lopen van elke woning. Ook dit is lang niet in elke wijk of buurt binnen redelijke termijn haalbaar omdat 1ha voor een stad een enorme oppervlakte aan groen is. Op basis van recent WUR onderzoek is de eis in GIOS aangepast en is de minimale oppervlakte van de groene plek teruggebracht tot 200m².

Op vergelijkbare wijze zou in de Handreiking 2.0 voor meerdere instrumenten beschreven kunnen worden hoe ze zich verhouden tot de GIOS eisen. Wat de Maatlat groene klimaatadaptieve gebouwde omgeving betreft kan gesteld worden dat GIOS een groot deel van de eisen uit de Maatlat 1 op 1 heeft overgenomen en dat beide documenten elkaar dus maximaal versterken.

In de interviews zijn de volgende punten onderstreept:

- Er is veel bekendheid over en draagvlak voor 3-30-300. Daardoor wordt daar vaak vanuit een raad op gestuurd. Het is dus van belang om niet alleen een bomennorm te koppelen aan GIOS, maar ook (tot zover mogelijk) 3-30-300. Een digital twin kan daarin helpen: in een dergelijke omgeving kun je beide elementen inbrengen en zo tot een ‘gezamenlijke taal’ komen
- Er mag meer aandacht zijn voor de doorwerking van GIOS op andere instrumenten die niet zelden al bestaan: bomennormen, biodiversiteitsrichtlijnen, klimaatadaptatie-beleid, kapbeleid..... Besef dat als je GIOS wilt ‘doen’ dat deze instrumenten ook aanpassing (kunnen) behoeven. Maak dat explicieter

Colofon

PROJECTVOORSTEL: GROEN IN EN OM DE STAD

Patrick de Groot (Arcadis)

Olivia Riksen (&flux)

KLANT

Investeerders in de Leeragenda GIOS

DATUM

7 juni 2024

STATUS

Concept

Over Arcadis

Arcadis is de leidende wereldwijd opererende ontwerp- en consultancyorganisatie op het gebied van de natuurlijke en gebouwde omgeving. Wij helpen onze klanten en de maatschappij met doeltreffende, duurzame en digitale oplossingen. Wij zijn met 36.000 mensen actief die in ruim zeventig landen meer dan €4,2 miljard aan omzet genereren. Wij helpen UN-Habitat met onze mensen, die kennis en expertise leveren om de moeilijke leefomstandigheden te verbeteren in gebieden die lijden onder de gevolgen van klimaatverandering.

www.arcadis.com

Over &flux

&Flux werkt aan een toekomstbestendig Nederland. Door advies, begeleiding en samenwerking tussen (semi)publieke en private organisaties. Wij doen dit door projecten en programma's te leiden, uit te voeren of aan te jagen. Altijd gericht op de opgave en op de inhoud en vanuit ofwel een strategische, een tactische of een operationele werkwijze. Want dat is wat we het liefst doen. Impact maken en zorgen dat hetgeen we begeleiden in de praktijk uitgevoerd wordt.

www.nflux.nl